

2021, 8(2): 517-524

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2021.2.517524>

Söyleşiler

TÜRKİYE'DE ELEŞTİREL ERKEKLİK ÇALIŞMALARINI: ELEŞTİREL ERKEKLİK İNCELEMELERİ İNİSİYATİFİ İLE SÖYLEŞİ

Emek Çaylı Rahte¹

CRITICAL STUDIES OF MASCULINITY IN TURKEY: AN INTERVIEW WITH THE INITIATIVE FOR CRITICAL STUDIES OF MASCULINITY

¹ Emek Çaylı Rahte, Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü. ORCID: 0000-0003-0630-813X, emekcayli@gmail.com

Moment Dergi olarak, EEİİ (Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi) ekibinden² Çimen Günay-Erkol, Atilla Barutçu, Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, Gülden Sayılan, Selin Akyüz ve Oğuz Can Ok ile "Türkiye'de Eleştirel Erkeklik Çalışmaları" başlıklı bir forum-söyleşi gerçekleştirerek feminist teori, erkeklik çalışmalarının Türkiye'deki genel görünümü, erkek hareketleri, feminist hareket, İnisyatif'in çalışmaları vb. konularda görüşlerini aldık.

Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi (EEİİ) kendisini şöyle tanıtıyor:

"Sosyoloji, psikoloji, edebiyat, felsefe, siyasal bilimler, medya çalışmaları gibi farklı alanlarda çalışan araştırmacı, akademisyen ve aktivistlerin oluşturduğu bağımsız bir çalışma grubu 2013 başında kurulan Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisyatifi, feminizm, LGBTIQ+ ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ve aktivizmlerinin açtığı eleştirel ve ataerkillik karşıtı yollardan ve onlarla dirsek teması içinde ilerleyerek, eleştirel erkeklik çalışmalarının, akademik bir çalışma alanı ve bir eylemsel düzlem olarak tanınırlığının artması, kuramsal ve pratik anlamda yerel karşılıklarını bulması, ataerkilliğin kültürel, sosyolojik ve sanatsal düzlemde eleştirel bir bakış açısı ile tartışılmasının yaygınlaştırılması için çalışmaktadır³."

Türkiye'de feminist hareket ve feminist çalışmaların tarihsel arka plânı ile paralellikler açısından "erkeklikler" meselesini nerede konumlandırabiliriz? Erkeklik çalışmaları alanının Anglo-Amerikan öncülleri 60'lar ve 70'lerin radikal feminist söylemlerinden etkilendi, ikinci dalga feminizmin argümanlarından beslendi. Türkiye'de erkeklik çalışmaları alanının seyri açısından nasıl bir tarihsel izlek tasavvur edersiniz?

Çimen: Türkiye'de kadın hareketinin uzun bir geçmişi var. Osmanlı İmparatorluğu'nun İkinci Meşrutiyet dönemine ve bu dönemden başlatılan bir birinci dalga tartışmasına kadar uzanabiliyoruz. Hak taleplerinin yükseldiği bu dönemden başlayarak kadın hareketlerinin farklı öznelerle nasıl geliştiğini ve mücadelenin nasıl kitleselleştiğini görebiliyoruz. Cumhuriyet'e geçişi bir kopma değil süreklilik perspektifinden inceleyen pek çok önemli tarihçi var. Kadın hareketi tarihi açısından da benzer argümanlar dile getirildi; örneğin Nükhet Sirman, *New Perspectives on Turkey* dergisinde yayımlanan yazısında, Kemalizm öncesi dönemi de modernleşme paradigmaları ile iç içe değerlendirir ve bir tür devlet feminizmi olarak nitelendirir. Bugün üniversitelerde açılan dersler, kadın sorunları araştırma merkezleri vb. kurumsal hamlelerle de desteklenen bir araştırma alanı oluşturdu feminist hareket. Erkekliği eleştirmek, aslında kadın-erkek arasındaki eşitsizliklere, hak ihlallerine uzanılan bu dönemlerden beri gündemde ama hâlâ ağırlıklı olarak kadınların yüklendiği, kadınlar adına yürüttüğü bir uğraş olarak değerlendirilebiliyor. Oysa İkinci Meşrutiyet'te kadın dergilerinin yaygınlık kazandığını, toplumsal cinsiyet meselesinin erkekler tarafından da popüler bir tartışma olarak benimsendiğini görüyoruz. Bu dönemlerde kadın hareketine açık veya örtük destek veren erkek figürler var; bugün patriyarkal, neo-patriyarkal veya post-patriyarkal İslam hakkında konuşacaksak Osmanlı

² Çimen Günay-Erkol, Özyeğin Üniversitesi, cimen.gunay@ozyegin.edu.tr
Atilla Barutçu, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, a.barutcu@beun.edu.tr
Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, Kadir Has Üniversitesi, yesim.sunbuloglu@khas.edu.tr
Selin Akyüz, TED Üniversitesi, selin.akyuz@tedu.edu.tr
Gülden Sayılan, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, gsayilan@ybu.edu.tr
Oğuz Can Ok, Özyeğin Üniversitesi, oguzcan.ok@ozyegin.edu.tr

³ <https://siddetsizerkeklik.com/hakkimizda/>

tarihindeki bu figürlere de yeniden uzanmamız gerekir. Eleştirel erkeklik çalışmaları alanında çalışanlar da erkeklik meselesini merkezi ve temel bir problem olarak değerlendiriyor; bu anlamda kadın hareketi ile ortaklaşan bir eleştirel yolda yürüyorlar. Bu alanda, patriyarka ve hegemoni gibi kavramların tektipleştirici ve sabit unsurlar olarak tanımlandıklarında körleştirici olabilecekleri fikri hâkim. Eleştirel erkeklik çalışmaları bu nedenle farklı erkeklik biçimlerinin diğerleri arasında nasıl hegemonikleştiğini tanımlamaya çalışır, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ilişkiselliğini, karşılıklı diyalektiğini önemser ve dikkate alır. Osmanlı örneğine geri dönecek olursak, bu dönemlerde kadın hareketlerine destek veren entelektüellerden başlayarak, farklı erkeklik paradigmalarının nasıl üretildiği ve dolaşıma sokulduğunu incelemek örneğin, bu alanın tarihsel izleklerini saptayabilmek için gerekli. Bu anlamda kadın hareketi ile iç içe geçmiş bir tarihsellikten söz edebiliriz demek istiyorum. Ama henüz ortaya çıkan araştırmalar kadın araştırmaları alanıyla kıyaslandığında epey kısıtlı sayıda ve Osmanlı erkeklerinin kendi failliklerini nasıl eleştirdiğinden başlamak üzere, henüz elimizde konu hakkında yeterli tarihsel inceleme yok. Kendi alanım olan edebiyatı düşünerek de eleştirel erkeklik çalışmaları bakış açısına ilginin yeni yeni uyandığını söyleyebilirim.

Alanın Anglo-Amerikan teorisi 70'li yıllarda serpti, sizin de belirttiğiniz gibi ikinci dalgadaki toplumsal cinsiyet tartışmalarının erkekliğin de bir toplumsal kimlik olarak ele alınmasında önemli etkisi oldu. Türkiye'de de milliyetçilik, işsizlik, şiddet vb. konular hakkındaki araştırmalarda aslında adı konmadan erkeklik çalışılıyordu. Teorik tartışmaların giderek yaygınlaşması ve görünür olması, erkekliğin de teorik düzlemde tartışılabilir bir mesele olarak belirginleşmesini sağladı. Bunu alanın geçirgenliğini belirtmek üzere özellikle söylemek istiyorum; Kore Savaşı üzerine Nadav Solomonovich tarafından yazılmış yeni bir kitapta örneğin, erkeklerin savaş hakkındaki tanıklıklarına da yer verilmiş. Bu, savaş gibi erkek bir alanın içinde, bir tarihçi gözünden ama kişisel çabayla açılan eleştirel bir alan. Eleştirel erkeklik teorileri yavaş yavaş bu alanlara sirayet edecek ve savaşın içindeki bu erkeklerin, mesafelenerek savaşa eleştirel baktıkları gibi, bu savaşları doğuran siyasete ve kendi erkekliklerine de mesafe alarak eleştirel bakmaya çalıştıklarını göreceğiz. Sözümlü ettiğim inceleme İngilizce olarak yayımlandı; Türkiye'de de toplumsal cinsiyete duyarlı bir tür eleştirel analizin her araştırma alanında yerleşikliği için emek vermeye devam etmek gerekiyor. Özellikle erkeklerin egemenliğindeki bazı sahalarda bunun gerçekten zor olduğunun farkındayım. Ancak erkekliklerin faal olarak araştırmaların hedefine oturtulması gerek; mağdurların veya olayların değil failerin işaret edilmesi gerek, bu nedenle eleştirel erkeklik çalışmalarının önemli bir alanda uğraş verdiği kanaatindeyim.

Bugün giderek daha çok sayıda araştırmacı akran zorbalığı, spor ve rekabet, futbol fanatizmi, yatılı okul, işyeri vb. kurumsal mekânlardaki erkek örgütlenmeleri gibi konulara yöneliyor, popüler kültürün ürettiği erkeklikler eleştirel olarak konu ediliyor, şiddet üreten cinsiyetli dil tartışılıyor, yeni bir erkeklik inşa edilmesi gerektiği sık sık vurgulanıyor, dolayısıyla eleştirel erkeklik çalışmalarının giderek daha fazla araştırmacıyı çekeceğini, bu tartışmaların pek çok farklı sahaya doğru genişleyeceğini düşünüyoruz. Lisans ve lisansüstü seviyede açılan derslerin sayıca artmasıyla da akademide açılan yol biraz daha belirginleşmiş olacak. İnisyatifimizin kurucu üyelerinden Murat Göç-Bilgin'in edebiyatta (Literature and Masculinities), yine İnisyatifimizden Özlem Duva Kaya'nın felsefe (Felsefe ve Erkeklik) ve Beril Türkoğlu'nun psikoloji alanında (Critical Psychology of Men and Masculinities) açtıkları dersler var; bu konuda nasıl farklı dersler açılabilir diye biz de aramızda konuşmaya ve fikirler üretmeye devam ediyoruz.

Feminist kuramın erkekler ve erkeklikleri de kapsayacak şekilde zenginleşmesi, erkekleri salt kadınları ezen ve ataerki iktidardan aynı derecede pay alan bir toplumsal kategori olarak indirgemeci bir biçimde değerlendirme

tehlikesinden uzaklaşılmasını sağladı. Feminist kuram ve erkeklik çalışmalarının bu kuramsal üretim sahasındaki yerine dair ne söylersiniz? Türkiye özelinde genel manzara nasıldır?

Atilla: Feminist kuramda ve toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde erkekler ve erkeklikler üzerine de düşünmeye başlamak, alanda belirttiğiniz nokta açısından oldukça önemli bir açılım sağladı. Bu açılım, hegemonyanın ve tahakküm ilişkilerinin cinsler arası etkileşimlerde olduğu kadar cins içi ilişkilerde de vuku bulunduğu üzerine düşünmemize ve bu süreci sorgulamamıza imkân sundu. Az önce Çimen Hoca'nın belirttiği gibi farklı erkeklikler arasındaki ilişkiselliği çeşitli veçheleriyle incelemenin yolunu açtı. Feminist tartışmaların zenginleşmesi sayesinde açılan bu yol, daha sonra eleştirel erkeklik çalışmalarının ayrı bir alan olarak kimlik kazanmasıyla iyice gelişmiş oldu. Ama bu ayrı bir kimlik kazanma meselesinin, bazen bu alanın feminizmin yarattığı zengin tartışma ortamından doğduğu ve feminizmden beslenmesi, feminizmi beslemesi gerektiği fikrinin göz ardı edilmesine sebep olabildiğini de belirtmek gerekir. Bu bize kalırsa oldukça kritik bir nokta, çünkü erkeklik çalışırken feminizme uzak konumlanan bir noktada durma tehlikesi ve hatta tartışmaların tam tersi bir şekilde feminizme zarar verecek bir konuma evrilme riski her zaman var. Özellikle erkekler tarafından erkekler üzerine yürütülen çalışmalardan bahsediyorsak feminist yöntemlerin ve feminist bilgi üretme çabasının çıkmaza girmesi çok olası. Dolayısıyla eleştirel erkeklik çalışmalarında araştırmacının kendini konumlandığı nokta ekstra önem taşıyor. Feminizm ile eleştirel erkeklik çalışmaları alanının kuramsal birlikteliğini unutmamak, bu birlikteliği her noktada vurgulamak bu yüzden çok önemli. Yine aynı sebeple erkeklik çalışmaları derken başına "eleştirel" vurgusunu özellikle eklemek de basit ama unutulmaması gereken bir nokta.

Biz İnisiyatif olarak queer'in de her zaman bu kuramsal birlikteliğin bir diğer boyutunu oluşturduğunu, oluşturması gerektiğini düşünüyoruz. Özellikle erkekliğin performatif inşasına vurgu yaparken ve özne, beden, iktidar, hegemonya vb. tartışmaları erkeklikle ilişkiel tartışmaya açarken queer, bahsettiğimiz bu kuramsal birliktelikte bize destek sunan bir başka tartışma zemini sağlıyor. Hatta eleştirel erkeklik çalışmaları alanındaki güncel tartışmaların yüzünü doğrudan queer argümanlara çevirmesi gerektiğine yönelik bir öneri de mevcut. Örneğin alanın önemli isimlerinden Jeff Hearn, artık doğrudan erkek kimliğini ön plana koyup analize tabi tutmak yerine erkek kimliği dahil tüm kimliklerin kültürel inşasını bedenle ilişkili olarak tartışmaya açma önerisinde bulunuyor. Yani erkekliğin ya da daha genel olarak cinsiyetlerin karmaşık ilişkiselliklerle performatif olarak inşa edildiği vurgusunu alandaki tartışmalarda ön plana çıkarma çağrısı bu. Dolayısıyla feminist kuramdan ve tartışmalardan doğan eleştirel erkeklik çalışmaları alanının artık queer yaklaşımlardan da destek alması gerektiği argümanında biz İnisiyatif olarak hemfikiriz sanırım.

Bu üretim sahasını Türkiye özelinde düşündüğümüzde eleştirel erkeklik çalışmalarının yine feminist çalışmaların etkisiyle 2000'lerden sonra yükselişe geçtiğini, üretimlerin son on yılda arttığını ve bu ilginin günümüzde hâlâ devam ettiğini söyleyebiliriz. Moment Dergi'nin "erkeklik" sayısına olan ilgi bunun bir kanıtı. Son zamanlarda başka dergilerin de bir tam sayısını erkeklik temasına ayırdığına şahit oluyoruz. En son Moment'le birlikte Monograf da "erkeklikler" odağıyla bir sayı yayımladı. Feminist Tahayyül de önümüzdeki sayılarından birini erkekliğe ayırmış durumda. Fe Dergi'nin de son sayılarında sık sık erkeklik dosyasına yer verdiğini görüyoruz. Masculinities: A Journal of Culture and Society (www.masculinitiesjournal.org) zaten 2014 yılından beri bu amaç için var ve yayın hayatını sürdürüyor. Tüm bunlar çok olumlu gelişmeler elbette. Umarım artarak devam eder. Bu dergiler feminist yaklaşımları benimseyen ya da en azından feminist araştırmalara önem veren dergiler ve konumlandıkları yer itibarıyla feminizm ile eleştirel erkeklik çalışmalarının üretim sahasındaki birlikteliğine iyi örnekler sunuyorlar aslında. Bunun yanı sıra lisansüstü

çalışmalarda da erkeklik üzerine yapılan araştırmalar yine son yıllarda artmış durumda. Tüm bu gelişmelere paralel olarak feminist ve LGBTİ+ odaklı örgütlenmelerin, STK'ların, inisiyatiflerin erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katılımını sağlamaya yönelik çalışmaları da dikkat çekiyor. Tabi Türkiye'deki artan bu ilgiliyi nitelik bakımından da değerlendirmek gerekir. İyi araştırmalar, çalışmalar görüyoruz elbette ama eleştirel gözle baktığımızda bu alanın gelişmesi için bazı eksikliklerden de bahsetmek gerekiyor. Bu noktada iki temel eleştiriden bahsedebiliriz. Birincisi az önce bahsettiğim meseleyle ilgili. Yani erkeklik üzerine yapılan çalışmaların feminizmden ve toplumsal cinsiyet eşitliğinden uzakta konumlanması meselesi. Yayın sürecinde olan ve hatta yayınlanmış yazıların ya da değerlendirme için bize iletilen bazı raporların odağının sanki sadece erkekleri özgürleştirmeye odaklanan bir noktada konumlandığını görebiliyoruz. Bu çalışmalar bu amacı gütmüyor elbette ama erkeklik eleştirisi ve erkeklerin salt ezen taraf olmadığı vurgusunun toplumsal cinsiyet eşitliği için neden önemli olduğuna dair bir vurgunun da eklenmesi çok önemli. İkinci eleştiri ise bazı çalışmaların literatürdeki tartışmalara dair yeni bir şey söyleyememesine dair. Yani var olan kavramlar ve erkeklik kategorileri üzerinden giden ve yeni bir kapı aralamayan, çoğu zaman eskide kalmış ve aslında üzerine eleştirel pek çok şey söylenmiş tartışmaları yürütme tekrarına düşen çalışmalar görebiliyoruz. Var olan tartışmaları Türkiye özelinde yürütmek elbette ki değerli ama eleştirel erkeklik çalışmaları alanı artık gelişen ve hızla ilerleyen, yeni olmaktan çıkan bir alan. Yaptığımız çalışmaların alanın gelişmesine bir etkisi olsun istiyorsak ve bununla bağlantılı olarak bu coğrafyada toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ufak da olsa bir katkı sunsun istiyorsak yeni düşünme yolları sunmalı, sahaya daha çok odaklanmalı, kuramla pratiği ilişkişel düşünmeli ve alanın feminizmle ve queer'le olan birlikteliğinden destek almalı.

Önceki soru ile oldukça ilişkili olarak, bugün feminist hareket ve erkeklerin bu mücadele alanındaki yerine dair yorumunuz ne olurdu? Birlikte mücadele mi? Geçici koalisyonlar mı? "Feminist karşıt-kamularda erkekler de yer almalı mı?" sorusu sürekli gündeme gelmekte. Özellikle 8 Mart gibi simgesel günlerde erkeklerin katılımı farklı görüşler etrafında ele alınmakta. Bir tarafta biyolojik determinizme savrulma riski ve diğer tarafta evrensel ve kapsayıcı kategorilerin politik zemin açısından korunması adına "kadın" kategorisinin savunulması ve kız kardeşlik etrafında kadın sorunlarını, kadınlarla ve kadınlar için dile getirmeyi sürdürme gibi bir bakış, TERF tartışmaları. Tüm bu tartışmalar ışığında siz ne söylersiniz?

Yeşim: Erkeklerin feminist mücadele içinde nasıl yer alacakları elbette çok önemli bir mesele. Ancak bazen bu meseleyi fazlasıyla dar bir alanda tartıştığımızı düşünüyorum. Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesine katılımları 8 Mart yürüyüşünde kortejde yer alıp almayacaklarına indirgeniyor bir anlamda. Erkeklerin alan kapma yarışına girmeden feminist ya da pro-feminist bir örgütlenme oluşturmaları ve bu alanda aktif çaba sarf etmelerinin pek çok yolu var oysa ki... Türkiye'de ve dünyada cinsiyet temelli şiddetin önlenmesi, erkeklerin ataerkil ve eşitsiz cinsiyet düzenini besleyen davranış ve tutumlarının dönüştürülmesi, spor, iş dünyası ve babalık gibi alanlarda eşitlikçi erkeklik pratiklerinin yer almasının sağlanması gibi pek çok konuda çalışan pro-feminist erkek örgütleri var. Erkeklerin toplumdaki cinsiyet eşitsizliğini dert edinip, sahip oldukları erkek ayrıcalıklarını sorgulamaya cesaret etmelerini ve toplumsal dönüşüm için aktif mücadele etmelerini çok önemsiyoruz. Bu konudaki görüşlerimizi daha ayrıntılı olarak Şiddetsiz Erkeklik Atölyeleri El Kitabı'nda da belirttik, ilgilenenler proje sitesi üzerinden ücretsiz edinilebilen elektronik kopyayı inceleyebilirler. Bu noktada, pro-feminist örgütlenmelerin erkekler tarafından başlatılması ve yürütülmesinin iktidar ve cinsiyet ilişkilerini dönüştürme anlamında çok önemli bir deneyim olduğunu/olacağını özellikle vurgulamak isterim.

Türkiye’de profeminist erkek inisiyatiflerine baktığımızda 2010’ların ilk yıllarında, “Biz Erkek Değiliz” İnişiyatifi, “Rahatsız Erkekler” ve de “Erkek Muhabbeti” gibi oluşumların o zamanlar oldukça aktif olduğunu, atölye çalışmaları yaptıklarını, İnternet üzerinde faal olduklarını görüyoruz. Bugün bu tür oluşumlar sizce yeterince faal mi?

Gülden: Biz Erkek Değiliz İnişiyatifi (BEDİ), Erkek Muhabbeti, Rahatsız Erkekler ve Ataerkiye Karşı Erkekler gibi inisiyatifler çeşitli atölye ve toplantılar düzenleyerek ve sosyal platformlarda tartışma alanları açarak bir süre varlık gösterdiler ama maalesef uzun soluklu olmadı buradaki çaba. Biz Erkek Değiliz İnişiyatifi’nin bloğundaki en son katkıları 2011 tarihli. Erkek Muhabbeti de 2013’ten itibaren suskun. Artık hesapları aktif değil, sosyal görünürlükleri de bu nedenle yok. Rahatsız Erkekler de artık faal değil gibi görünüyor. Bunun nedenlerini bu ekiplerden bilgi alarak konuşmak gerekir; bazen kolektif bir çaba olarak başlayan işler tekil çabalarla ilerliyor ve bir süre sonra bu tekil çabayı sürdüren kişilerin inisiyatiline kalıyor. Bununla birlikte bazı yeni oluşumların da haberini alıyoruz. Örneğin Eleştirel Erkeklik Datça İnişiyatifi (EeDi) bu yeni oluşumlardan biri. Bir grup yazar, aktivist ve akademisyenin çabalarıyla kurulan bu ekip şiddete dur demek için bir çağrı yaptı ve erkeklerin kendilerini sorgulama ve dönüştürme yükümlülüğünü hatırlattı. Bu inisiyatifin de internet sitesi ne yazık ki aktif değil. Erkekler Konuşuyor İnişiyatifi var (<https://erkeklerkonusuyor.com/>), çeşitli etkinlikler düzenliyorlar. Bu alanda erkek örgütlenmeleri anlamında çok büyük bir boşluk olduğunu söyleyebiliriz. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi tarafından 2014’te başlatılan HeforShe hareketi gibi, Yanındayız Derneği (www.yanindayiz.org) gibi arka plânında daha kurumsal desteklerin olduğu çabalar alandaki bu boşluğu doldurmaya çalışıyor.

Başta Amerika olmak üzere sağ tandanslı, dinsel söylemleri ve biyolojik indirgemeci perspektifi yanına alan anti-feminist erkek hakları hareketlerinin epey faal olduğunu görüyoruz. Türkiye’de de benzer oluşumlara rastlıyoruz son zamanlarda. Bu oluşumlara dair bir değerlendirme yapar mısınız? Feminist backlash ile bağları ve Türkiye’deki kadına yönelik şiddet sorunu etrafında bu oluşumları nasıl yorumlarsınız?

Yeşim: İçinde bulunduğumuz politik otoriterliğin baskın olduğu dönem sözünü ettiğiniz anti-feminist erkek hakları örgütlerinin güçlenmesi için elverişli bir alan oluşturuyor ne yazık ki. Buna karşılık politik sağ hareketin çeşitli kolları da anti-feminist bir söylemi ve anti-feminist erkeklik kodlarını sıklıkla kendi popülist söylemlerinde kullanıyorlar. Alanda yapılan çalışmalar, örneğin aşırı sağ örgütlenmelerde, paramiliter hareketlerde ve göçmen karşıtı oluşumlarda beyaz erkeğin tehdit altında olduğu fikrini temel alan bir söylemin yaygın olduğunu gösteriyor. Feminist, LGBTI+ ve Black Lives Matter gibi eşitlikçi hareketler güç kazandıkça ve argümanları toplumda karşılık bulmaya başladıkça, elbette iktidardan en büyük payı alan beyaz cis hetero erkeklerin ayrıcalık alanı daralıyor- ki henüz yeterli oranda bir daralmadan bahsetmek mümkün değil. Ancak eşitlik yolundaki bu henüz yetersiz gelişmeler bile eskiden daha geniş iktidar alanına sahip erkekleri şiddetli bir paniğe sevk ediyor. Çok farklı sebepleri ve dinamikleri olan toplumsal sorunların müsebbibi sanki kadınlar, LGBTI+’lar, siyahlar ve göçmenler ve bu grupların hak talepleriymiş gibi bir yaklaşım, sağ hareketlerde ve erkek hakları hareketlerinde oldukça yaygın. Dolayısıyla bu anti-feminist ve eşitlik karşıtı saldırılar başta kadınlar olmak üzere tüm bu gruplara karşı yürütülüyor. Bu tam da Deniz Kandiyoti’nin eril restorasyon olarak tanımladığı süreç. Bu sürecin başat özelliklerinden biri de artan şiddet. İktidar olan hegemonik gücünü kaybettiğinde şiddete başvurmaya başlıyor. İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme sürecinde gördüğümüz gibi nafaka karşıtı erkekler, farklı İslamcı politik kanatlar ve hatta diğer siyasi konularda demokratik tutum alabilen bazı odaklar aile değerlerinin savunulması adı altında eril restorasyonu sağlama yolunda iş birlikleri geliştirebiliyorlar. İçinde bulunduğumuz otoriter politik dönemin

feminist/gender backlash olarak tanımladığımız anti-feminist saldırıların yükseldiği bir dönem olması bu saydığım nedenlerle tesadüf değil.

Sizce erkeklik çalışmaları alanında Türkiye'deki literatürde en çok beslenmesi gereken yer nedir? Hangi konularda, ne tür çalışmalara gereksinim var?

Selin: Alan yazında uzun yıllar temsil –erkek kimliklerinin temsilleri, medya temsilleri, edebiyattaki temsiller, görsel sanatlarda temsiller vb.– çalışıldı. Bu özellikle farklı tezahürleri görebilmemiz ve bunlar arasındaki tahakküm ilişkilerinin izlerini sürebilmemiz açısından önemliydi. Yine benzer çerçevede yerel ölçek de sıklıkla çalışıldı. Bu da bence coğrafi farklılıkları ulusal bağlamda ve/veya onunla birlikte okuyabilmemiz açısından önemliydi. Özellikle son yıllarda yerel, bölgesel, global arasındaki ilişkiye bakmamız gerektiğini bize yeniden hatırlatan uluslararası literatürü de düşününce, bunun da son derece gerekli olduğunu düşünüyorum. Sıklıkla çalışılan konular dışında farklı disiplinlerin odaklarına bakmak da bu sorunuzun cevabı açısından bize önemli ipuçları sunuyor.

Serpil Sancar ve Murat Göç-Bilgin'in hazırladığı CEİD'in Erkekler, Erkeklikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması'nda bu konuya ayrılmış bir bölüm var mesela (<https://ceidizler.ceid.org.tr/Erkekler-Erkeklikler-ve-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi-Haritalama-ve-izleme-calisma-si-i238>). Oraya baktığımızda görüyoruz ki, YÖK veri tabanında yer alan erkeklik araştırmalarının konu ve alanlara göre dağılımda en üstte sosyoloji yer alıyor. Onu güzel sanatlar/iletişim çalışmaları, İngiliz/Amerikan/Fransız edebiyatı ve psikoloji takip ediyor. On adetten az tezin yazıldığı alanlar ise siyaset bilimi, antropoloji gibi disiplinler. Yazılmış tezler aslında bir bağlamda yapılan diğer makale ve kitap bölümlerini de yansıtıyor. Erkeklik çalışmaları kaynakçasına bakıldığında da tablo benzer. Çalışmalar bazı disiplinlere sıkışmış gözüküyor ve derinlemesine analiz gerektiren konularda eksiklikler devam ediyor. Mesela kendi alanım olduğu için özellikle belirtmek istiyorum ki siyaset bilimi alanında Türkiye örneğinde yapılması gereken daha çok çalışma olduğunu düşünüyorum. Osmanlı İmparatorluğu'ndan başlayarak modern Türkiye'nin inşası, ardından tek partili dönem ve takip eden çok partili hayat, eleştirel erkeklik çalışmaları lensiyle maalesef derinlemesine incelenmedi. Kuşkusuz feminist yazın bu boşluğu doldurdu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurucu unsurlarına ve yeniden üretim süreçlerine dair ipuçları barındıran analizler üretti. Bu çalışmalar tarihsel ve siyasal-kültürel kodların nasıl erkeklikler ürettiğine bakılmasının önemine işaret ederken, alanda hâlihazırda var olan bir boşluğu görmemizin de temelini hazırlamış oldu. O sebeple "kurucu elitlerin/erkeklerin" kurallarının, siyasal alan ve iktidar ilişkilerinin bu bağlamdaki tezahürlerinin, var olan inşayı güçlendirirken, yapısal, kurumsal ve düşünsel düzeyde birbirini ne yollarla şekillendirdiğine dair de yeni sorular sormamız lazım diye düşünüyorum. Şu sıralar benzer bir soruya yanıt arayışında olduğumuz bir kitap çalışmasını hazırlıyoruz ancak bu kuşkusuz yeterli değildir, umarım bu konudaki analizler, okumalar artacaktır. Erkeklik kültürünün izlerinin hem mikro deneyimlerde hem de ulusal ve uluslararası siyasal alanda, kurumlarda, mekânlarda erkekçiliğin (masculinism) kurucu normları ile mercek altına alındığı çalışmaların, önemli bir eksikliği gidereceğini düşünüyorum.

Eleştirel Erkeklik Çalışmaları İnisyatifli olarak bugüne kadar dergi çıkarmak, alanın önemli tartışmalarını Türkçe'ye kazandırmak, sempozyumlar düzenlemek gibi oldukça önemli işlere imza attınız. Yakın ya da uzak gelecekte hayata geçirmeyi arzuladığınız etkinlikler, çalışmalar neler? Ve tüm bunlara ek olarak, yaşadığınız engeller, aşılması gereken bariyerler oldu mu/oluyor mu?

Oğuz: Bir araya geldiğimiz 2013 yılından bu yana bahsettiğiniz alanlarda çeşitli girişimlerimiz oldu. Dergi bunların içerisinde ana buluşma noktamız. 2014 yılından beri “Erkeklikler: Kültür ve Toplum Dergisi”ni çift dilli olarak (Türkçe-İngilizce) yılda iki sefer yayımlamaya devam ediyoruz. Bunun yanında Ankara, İstanbul ve Trabzon gibi kentlerde EEİİ olarak çeşitli çalıştaylar düzenledik. Bu sayede eleştirel erkeklik perspektifi ile cinsiyet eşitliği kapsamında lokalde gerçekleşen örnekleri tartışma şansı yakaladık. Çalıştayların yanında uluslararası sempozyumlar organize ediyoruz. İlk sempozyumumuzu 2014 yılında İzmir’de gerçekleştirdik, ikinci sempozyumumuz 2019 yılında İstanbul’da gerçekleştirdik. Bu sempozyumda aynı zamanda EEİİ olarak Türkçe’ye kazandırdığımız James W. Messerschmidt’in “Hegemonik Erkeklik: Formülasyon, Yeniden Formülasyon ve Genişleme” kitabını tanıttık. Üçüncü uluslararası sempozyumumuz içinse hazırlıklara başladık. Umuyoruz ki mümkün olan en kısa sürede sempozyum için çağrımızı yayınlayacağız. Bu, pandemi sonrası ilk sempozyum deneyimimiz olacağından olabildiğince dikkatli bir çalışma yürütüyoruz, bu doğrultuda en doğru zamanı ve metodu seçmeye çalışıyoruz. Hem gelecek sempozyum hem de diğer çalışmalarımız hakkında bilgi almak isteyenler sosyal medya hesaplarımızı takip edebilir. İnisiyatife dair tüm sosyal medya adreslerimize okuyucular www.linktr.ee/eeii_icsm adresinden erişebilirler.

Çalıştay ve sempozyumların haricinde genç akademisyenlerle de bir araya gelmeyi önemsiyoruz. Bugüne kadar çalıştay ve sempozyumlarda eleştirel erkeklik alanında çalışan genç akademisyenlerle bir araya gelmiş olsak da bu buluşmaları daha sistematik bir şekilde yürütmek istiyoruz. Bu konuda 8-10 hafta sürecek ve eleştirel erkeklik çalışmaları alanıyla yeni tanışan genç akademisyenlere yönelik bir eğitim programı tasarlıyoruz. Bu sayede hem onlara alanı tanıtmak hem de bu alandaki genç akademisyenler arasında bir ağ kurulmasına vesile olmak istiyoruz.

EEİİ olarak akademik bilginin yanında sahayla ilişki içerisinde olmayı önemsiyoruz. Bu bağlamda 2021’in ilk aylarında “Şiddetsiz Erkeklik Atölyeleri” projesinin tanıtımını gerçekleştirdik. Özyeğin Üniversitesi’yle ortak yürüttüğümüz bu proje, İsveç İstanbul Başkonsolosluğu tarafından desteklendi. Eleştirel erkeklik çalışmaları perspektifinin toplumsal faydaya dönüşmesini hedefleyerek bir el kitabı hazırladık. Bu projenin temel amacı, erkeklerin cinsiyet temelli şiddetle mücadeleye katılımını artırmaya katkıda bulunmak. Bu amaç doğrultusunda düzenlenecek şiddetsiz erkeklik odaklı atölyelerin tasarlanması için rehber niteliğinde bir el kitabı hazırladık. Projeye dair detaylı bilgiyi okuyucular siddetsizerkeklik.com adresinden erişebilir. İlk faz çalışmamız kapsamında bastığımız el kitapları için 42 farklı şehirden 1729 basılı kopya talebi geldi. El kitabının dijital kopyasıysa 2 binden fazla kişi tarafından sitemiz üzerinden indirildi. Bu yoğun talep diğer fazlar için bizleri daha da motive ediyor. Daha çok erişkinlere yönelik hazırladığımız projenin ilk fazının devamı niteliğinde olacak yeni proje çalışmalarımız sürüyor. İkinci fazla birlikte gençlere yönelik materyaller üretmeyi hedefliyoruz. Özellikle k12 okullarında görev alan öğretmenlere erişmek ve bu sayede bu seviyedeki öğrencilere yönelik içerik üretmek öncelikli plânlarımız arasında. İlerleyen fazlar ile birlikte birçok farklı yaş grubu için eleştirel erkeklik çalışmaları perspektifi ile hazırlanmış farklı materyalleri üretip yaygınlaştırmak en temel umudumuz.